

Антон ЛІСОВСЬКИЙ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДУХОВНОЇ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

(Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. – Житомир: Полісся, 2008. – 624 с. – 51 др. арк.)

У кінці 2008 року в Житомирському видавництві «Полісся» вийшла монографія «Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності». Її автор – кандидат філологічних наук, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка, докторант кафедри полоністики Інституту філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Володимир Олегович Єршов – відомий на Житомирщині як вчений-краєзнавець, дослідник літератури Правобережжя, полоніст, засновник Житомирського історико-філологічного інституту регіональних досліджень, співорганізатор Центру полоністики ЖДУ ім. І. Франка, Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині, член Національної спілки краєзнавців України та Światowej rady badań nad Polonią.

Вчителям і діячам культури запам'ятались його виступи і статті в журналах та наукових збірниках, присвячені українським, російським та єврейським письменникам, а також представникам польської літератури Правобережжя, в тому числі таким відомим постатям, як Ю. І. Крашевський, Г. Олізар, А. Фелінський та ряду інших, що проживали в нашому краї.

В. О. Єршов підготував до друку, забезпечив вступною ситаттею та коментарем книгу віршів Г. Олізара, які вийшли польською та паралельно – українською мовами у перекладах відомого поета Валентина Грабовського.

Тому видання його нової книги є логічним продовженням і результатом багаторічних наукових досліджень автора.

Сама структура і об'єм монографії – відображають прагнення

відтворити об'єктивну картину польської літератури Волині доби романтизму, яка б давала читачеві повне і глибоке уявлення про зміст, характер і особливості творчості польських письменників, що жили і працювали на Волинській землі у відповідний історичний період.

Передмова, яка вводить читача в історію польської літератури Волині, дає коротку історичну довідку про формування Волинської губернії як адміністративного утворення, початком якого був другий поділ Речі Посполитої і приєднання в 1793 р. Правобережної України до Російської імперії.

Викликає інтерес думка дослідника, що вітчизняна українська література являє собою континуум – неперервну множину літератур не тільки титульної нації, але й літератур інших народів України, створених різними мовами. На основі цієї концепції автор відносить і творчість польських письменників до літератури української – польськомовної.

Можна згоджуватися чи не згоджуватися із згаданою концепцією, але факт одночасного існування різномовних літератур в полікультурному просторі України не підлягає сумніву, як і їх взаємовплив і взаємопроникнення, а також те, що багато польськомовних авторів не тільки проживали на Волині, зокрема в Житомирі в той чи інший час, а тут народилися, вирости і сприймали Волинську землю як свою рідну.

Польська тематика є не новою в духовному житті нашого народу. З 1997 р. видається науковий збірник «Волинь-Житомирщина», де широко представлена польська проблематика (видано 18 номерів), головним співредактором якого є В. Єршов. У 2004 р. в ЖДУ ім. І. Франка був виданий перший номер журналу «Українська Полоністика» (вийшло 5 номерів). Наталія Місяць веде активну роботу як директор Центру Полоністики Житомирського університету. Активно працює і об'єднання вчителів-полоністів Житомирської області, на чолі якого стоїть магістр польської мови Мирослава Староверова.

Відомий письменник, бувший офіцер Іван Савчук у рік Польщі в Україні видав книгу, присвячену видатному польському письменнику, – Генріху Ржевуському: «Генрих Ржевусский – блеск и горечь славы» (Житомир, 2004 р.) з передмовою Володимира Олєговича.

Широко відоме на Житомирщині дослідження Олександра

Буравського «Поляки Волині у другій половині XIX – на початку XX століття» (Житомир, 2004), в якому проаналізовано соціально-економічне становище польської меншини у зазначений історичний період і його роль у розвитку господарства і культури краю.

Вклад поляків у розвиток української культури, цілий спектр взаємозв'язків діячів науки і культури українського та польського народів аналізують А. А. Павловський та В. А. Павловський у книзі «Пам'ять жива» (Житомир, 2005 р.).

Доброчинність поляків у сфері освіти України (XIX – поч. XX ст.) з глибокою переконливістю розкриває у монографії з тією ж назвою Наталя Сейко (Житомир, 2007 р.).

Вчителька, журналіст і відома поетеса Ярослава Павлюк переклала польською мовою поему Івана Франка «Шляхом пророка» і з польської українською – «Мойсей» Марії Конопницької (Житомир, 2007 р.).

Не підлягає сумніву, що вихід на цьому тлі монографії Володимира Єршова сприймається як нове дослідження історії духовного життя Волині, ролі в ньому польської літератури. Розділ його книги «Генезис літератури Волині доби Просвітництва» виступає як аналітичний розгляд культури, літератури, книгодрукування на Волині відповідного періоду і є, мовби, підготовчим до розгляду літератури Волині, що входить у розділ, що так і названо: «Література Волині: від класицизму до романтизму». Автор розглядає польську літературу Волині в контексті історичних подій, які сколихнули духовне життя того періоду – війни 1812 року, повстання декабристів (1825), листопадового повстання (1831).

Побудований на всебічному аналізі соціально-політичних подій досліджуваного періоду, його аналіз літературних фактів і явищ має глибокий і переконливий характер, а сама література виступає як найважливіший показник духовного життя краю. В книзі проаналізовано виникнення і особливості волинського масонства, духовно-просвітницька роль Кременецького ліцею, діяльність багатьох письменників і діячів культури Волинської землі – Тадеуша Чацького, Алойзи Фелінського, Яна Дуклана Охоцького, Олександра Ходкевича і багатьох інших.

Розглядаючи романтизм на Волині між двома повстаннями 1831 – 1863 рр., автор, як і в кожному розділі книги, прагне бути скрупульозно точним, вірогідність кожної думки, кожного

положення, факту життя і творчості письменника підтверджується багато чисельними посиланнями на наукові джерела, статті, книги, архівні документи тощо.

В цілому ж і розділи узагальнюючого характеру, – такі, наприклад, як травневе повстання 1831 року, особливості літературного процесу і т.д., і розділи, присвячені окремим письменникам, наприклад, Генріху Ржевуському, Юзефу Ігнаци Крашевському, Тадеушу Бобровському та ін., – являють собою мовби закінчену історико-літературну новелу, написану в спокійних тонах, науково-переконливо і об'єктивно-доказово. Недарма ж довідковий апарат книги сумарно включає більше тисячі виносок, з яких одні лише вказують на джерела думки, а інші – дають розгорнуту картину проблеми, дискусій порівняння думок, позицій, мотивацій. Широта охоплення питання не дає можливості детальної характеристики змісту всіх досліджуваних проблем, – для цього прийшлося б написати ще одну книгу такого ж розміру.

Проте не можна не зупинитися на окремих питаннях, які мали й мають особливе значення для літературознавства. Автор утверджує думку про багатонаціональність традиції культури і літератури Волині, національну і регіональну терпимість, що були характерні для цього краю. Взагалі книга утверджує повагу до всіх народів, до їх культури і літератури. Так, говорячи про втечу польського письменника Руфіна Піотровського із сибірського заслання, автор розповідає про труднощі його шляху і про те, що він говорив російською мовою з сильним акцентом, але випадкові люди-росіяни, з якими доводилося йому стикатися, не видали його, бо так само, як і втікач, були в'язнями примх самодержавства, і безкорисливо допомагали йому – іноземцю на шляху додому. Тому втікач і називав росіян побратимами і союзниками і бачив у Росії тільки єдиного деспота, урядовці якого вірно виконують його дикі накази (с. 490).

Автор аналізує творчість ряду польських письменників, які любили українську мову і писали українською мовою. Таким названо Томаша Падуру (Тимка Падуру), творчість якого глибоко досліджував доктор філологічних наук, що був професором філологічного факультету Житомирського педінституту в 1929 – 1931 рр., Володимир Гнатюк. У книзі розповідається також про Кароля Августа Гейнча, Діонісія Бонковського. Це Денис

Бонковський написав музику на слова Т. Шевченка:

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі ...

А пісня Дениса Бонковського

Чи є в світі молодиця,
Як та Гандзя білолиця?
Ох, скажіте, добрі люди,
Що зі мною тепер буде? –

стала улюбленою народною піснею в Україні.

Автор згадує, що граф Г. Ржевуський проводив засідання дворян, виступаючи українською мовою, володіли українською мовою і всі інші учасники таких засідань.

В цілому книга про польську літературу Волині – це історико-літературна енциклопедія духовного життя краю, в якій аналіз літературних процесів здійснюється у нерозривному зв'язку з історичними подіями, що визначали долі і трагедії народів і їх культур.

Написана чітко, об'єктивно переконливою мовою фактів, вона сповнена поваги до всіх народів – і прийшла в світ у час, коли стала зрозумілою необхідність взаєморозуміння і толерантності в житті народів планети незалежно від їх національних і расових відмінностей.

Рецензована книга – нове досягнення і краснорозумної, і літературознавчої думки Волині – Житомирщини.